לקובעו חובה **ואפילו** לר' יהושע. פירש בקונטרס ואפי' לרבי יהושע דאמר לגבי שדה אחוזה דשום הכא מודה דהוי חובה כי היכי דלא לא נכתב בהאיש כוכבים והכא לא שייך לאקשויי מאי בכל דהא לא נכתב בהאיש כוכבים ולקובעו חובה בשמיהן וכר"א ואז הוי ריבוי שוה:

ההוא לקרוב קרוב קודם. ומשמע יגאלנו אחי אחד לגופיה ואחד בנאחי האחים ובשדה אחוזה כדכתב בחד קרא ואחד למדרש יגאלנו לזה ולא לאחר:

בביאה שניה כ"ע לא פליגי דאסור. ואף ע"ג דגבי שפחה לא אפליג בין ביאה ראשונה לשניה דאף ביאה שניה אריא דהא איתותב שמואל לעיל התם היינו טעמא דהוי חידוש שהותר איסור לא יהיה קדש גבי ישראל הותר נמי גבי כהן אבל הכא דכי אריא גבי ישראל אין כאן חידוש ולגבי כהן אסורה מעטה וזנה ואע"פ שמתגיירת בעל כרחה עשאה הכתוב כגיורת גמורה ואכתי איכא איסורא לגבי כהן ולא מצינו שהתיר:

אשת אפילו אשת איש. ואע"פ דאין איסות ד' בכותית כדאיתא פ' ד' מיתות (סנהדרין נב:) ה"מ מ"מ איכא עשה דכתיב (בראשית ג) ודבק באשתו ולא באשת חבירו:

ה"ג

ההוא. בכל גאולה תתנו תלה ה' ביה קרא לקובעו חובה: **ואפי' לרבי יהושע.** דאמר גבי שדה אחוזה דשום הכא מודה דחובה דלא יטמע בעובדי כוכבים: **לעולמו של יובל.** כדילפינן בריש פירקין (דף טו.) מושבתם אים אל אחוזתו: **סוג.** ברוק"א בלע"ז: **סירא.** קוץ: **מקדח.** טריידר"א: **מכסב.** גרייס"א ב) שחוקקין בפנקסיהן: **מרגע בגדול.** לקמיה מפרש מאי ר) גמרא: **יודן בריבי.** יודן שמו וגדול בדורו היה וכל היכא דקרי ליה בריבי לשון חכמה וחריפות הוא: **אלא במילתא.** אליה של אזן בנשר ולא בתנוך: **וחכ"א כו'.** חולקין עליו וזו ראיה שלהם קיים לן דאין עבד עברי כהן גרע מפני שנעשה בעל מום ולא יכול עוד לשוב לחיזוקו הראשון ולקמיה ילפינן ושב אל משפחתו למוחזק שבמשפחתו והיאך הוא נעשה בעל מום והתנן (בכורות דף לז.) גבי מומין נפגמה אזנו מן הסמוך אכל לא מן העור: **הא אין רוצעים כו'.** הרי יש לך ללמוד מכאן שאין רוצעין אלא בגובה של אזן: **במאי קא מיפלגי.** גבי סוף וסירא: **דריש כללי ופרטי.** בכל התורה מקום שכולל ופורט דורש שהפרט פירוש של כלל ואין בכלל אלא מה שבפרט וכי חזר וכללו לא הוסיף לך בכלל האחרון אלא הדומה לפרט: **ריבויי ומיעוטי.** אין הפרט פירושו של כלל שתאמר אין בכלל אלא מה שבפרט אלא למעוטי הוא בא לפי שבכלל היה מרבה את הכל ובא המיעוט אחריו לומר בזה וכיוצא בו כללתי לך הילכך אפילו לא חזר וכללו הייתי מביא כעין הפרט וכי חזר וריבה ריבה הכל ולא מיעט לך אלא דבר אחד ומסרו הכתוב לחכמים איזה דבר הראוי למעט מן הכלל. פי' מיעט ממעט קלת ממשמעו: **מיעט סס.** אלא יתן סס על אזנו ויקבנה דהא לא דמי למרצע שאינו נוקב מכח אדם אלא מאליו: **הירך מיומן שבירך.** בפרק גיד הנשה (חולין 5:) ר' יהודה אומר אין נוהג אלא באחת והדעת מכרעת של ימין וליף לה מה"א דהירך ודרס הירך משובה שבירכות: **ויעשה בעל מום.** ומה בכך והלא רציעה מצוה היא: **מידוש הוא.** שהתיר שפחה כנענית לישראל: **באיסקומדרי איטלליתו.** לא הטיתם לב לדקדק בשמועתכם אלא כמשתקין בספסלין מריילי"ש: **ומ"מ אין רבו מוסר לו שפחה כנענית.** למה לי טעמא מפני שנעשה בעל מום בלאו הכי נמי לא שייך רציעה דבעינן אהבתי את אשתי: **הו לא מידי.** אין להשיב על זאת: **כהן.** אסור בגיורת שהיתה זונה ז) קודם: **מהו ביאה שאר.** במלאכה: **מוהר.** כדמפרש ואזיל: **דברה תורה.** לא התירתה אלא בשביל יצר הרע שאם לא יתירה יעבור על האזהרה דליף לקמיה מדכתיב יפת תואר שיצר הרע מתגברה בו הילכך בכהן נמי איכא למיחש ליצר הרע ושריא: **בביאה שניה.** שכבר נתקררה רוחו: **והבאתה אל תוך ביתך.** לקמיה: **קרינא ביה וראית בשביה.** הותרה לו במה שנתן עיניו בה: **בשעת שביה.** אם נתן מתחילה עיניו בה ולא שלקחה למוכרה או לשפחה ואח"כ נתן עיניו בה: **יפת תואר.** משמע מתוך שמתגרה בו יצרו מחמת יופיה התירה לו ובקושי אלא דמוטב שיאכלו ישראל בשר מקוכנת שחוטה ואע"פ שהיא מאוסה כדכתיב ביחזקאל (ד) ולא בא בפי בשר פגול ה): **ולא יאכלו בשר תמותות.** לאחר שימותו ויהו נבלות: תמותות

לקובעו חובה **ואפילו** לר' יהושע. פירש בקונטרס ואפי' לרבי יהושע דאמר לגבי שדה אחוזה דשום הכא מודה דהוי חובה כי היכי דלא לא נכתב בהאיש כוכבים והכא לא שייך לאקשויי מאי בכל דהא לא נכתב בהאיש כוכבים ולקובעו חובה בשמיהן כיון דמוקי לה כרבי יהושע ע"כ לא חזי לקובעו חובה אלא בע"ע בלבד וא"כ אין הריבוי דבכל ארץ אחוזתכם שוה שהרי לענין בתי ערי חומה אין מרבה קניעות חובה ולענין ע"ע הוא מרבה חובה וא"כ הוה ליה למימר בתי החצרים וע"ע הנמכר לעובד כוכבים ולקובעו חובה בשמיהן וכר"א ואז הוי ריבוי שוה:

ההוא לקרוב קרוב קודם. ומשמע יגאלנו אחי אחד לגופיה ואחד בנאחי האחים ובשדה אחוזה כדכתב בחד קרא ואחד למדרש יגאלנו לזה ולא לאחר:

בביאה שניה כ"ע לא פליגי דאסור. ואף ע"ג דגבי שפחה לא אפליג בין ביאה ראשונה לשניה דאף ביאה שניה אריא דהא איתותב שמואל לעיל התם היינו טעמא דהוי חידוש שהותר איסור לא יהיה קדש גבי ישראל הותר נמי גבי כהן אבל הכא דכי אריא גבי ישראל אין כאן חידוש ולגבי כהן אסורה מעטה וזנה ואע"פ שמתגיירת בעל כרחה עשאה הכתוב כגיורת גמורה ואכתי איכא איסורא לגבי כהן ולא מצינו שהתיר:

אשת אפילו אשת איש. ואע"פ דאין איסות ד' בכותית כדאיתא פ' ד' מיתות (סנהדרין נב:) ה"מ מ"מ איכא עשה דכתיב (בראשית ג) ודבק באשתו ולא באשת חבירו:

ה"ג

ההוא לקרוב קרוב קודם. ומשמע יגאלנו אחי אחד לגופיה ואחד בנאחי האחים ובשדה אחוזה כדכתב בחד קרא ואחד למדרש יגאלנו לזה ולא לאחר:

בביאה שניה כ"ע לא פליגי דאסור. ואף ע"ג דגבי שפחה לא אפליג בין ביאה ראשונה לשניה דאף ביאה שניה אריא דהא איתותב שמואל לעיל התם היינו טעמא דהוי חידוש שהותר איסור לא יהיה קדש גבי ישראל הותר נמי גבי כהן אבל הכא דכי אריא גבי ישראל אין כאן חידוש ולגבי כהן אסורה מעטה וזנה ואע"פ שמתגיירת בעל כרחה עשאה הכתוב כגיורת גמורה ואכתי איכא איסורא לגבי כהן ולא מצינו שהתיר:

אשת אפילו אשת איש. ואע"פ דאין איסות ד' בכותית כדאיתא פ' ד' מיתות (סנהדרין נב:) ה"מ מ"מ איכא עשה דכתיב (בראשית ג) ודבק באשתו ולא באשת חבירו:

ה"ג

א) ההוא לקובעו חובה ואפי' לרבי יהושע ת"ש מה ת"ל ב) יגאלנו יגאלנו ג' פעמים לרבות כל הגאולות שנגאלות כסדר הזה מאי לאו בתי ערי חומה ועבד עברי הנמכר לישראל לא בתי חצרים ושדה אחוזה בתי חצרים בהדיא כתיב בהו ג) על שדה הארץ יחשב אמר רב נחמן בר יצחק ד) לקרוב קרוב קודם: והנרצע נקנה ברציעה: דכתיב ה) ורצע אדוניו את אזנו במרצע וגו': וקונה את עצמו ביובל ובמיתת האדון: דכתיב ועבדו ו) ולא את הבן ולא את הבת לעולם לעולמו של יובל ז) תנו רבנן ח) מרצע אין לי אלא מרצע מנין לרבות הסול והסירא והמחט והמקדח והמכתב ת"ל ט) ולקחת לרבות כל דבר שנקח ביד דברי ר' יוסי בר' יהודה רבי אומר י) מה מרצע מיוחד של מתכת אף כל של מתכת י"ל) ר"א המרצע להביא המרצע הגדול אמר רבי יא) אלעזר יודן בריבי היה דורש כשהן רוצעים אין רוצעים אלא יב) במילתא וחכ"א יג) אין עבד עברי כהן נרצע מפני שנעשה בעל מום וא"ת במילתא הם רוצעים היאך עבד עברי כהן יעשה בעל מום יד) הא אין נרצע אלא בגובה של אזן במאי קמיפלגי דרבי דריש יב) כללי ופרטי ולקחת כלל מרצע פרט יג) באזנו ובדלת חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש של מתכת אף כל של מתכת ר' יוסי דריש ריבויי ומיעוטי ולקחת ריבה מרצע מיעט באזנו ובדלת חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי רבי רבי כל מילי מאי מיעט מיעט סס אמר מר המרצע להביא מרצע הגדול מאי משמע טו) כדאמר רבא טז) הירך המיומנת שבירך ה"ג המרצע מיוחד שבמרצעין: א"ר אלעזר יודן בריבי היה דורש כשהן רוצעין אין רוצעין אלא במילתא וחכ"א אין עבד עברי כהן נרצע מפני שנעשה בעל מום: ויעשה בעל מום אמר רבה בר רב שילא אמר קרא יז) ושב אל משפחתו למוחזק שבמשפחתו איבעיא להו עבד עברי כהן מהו שימסור לו רבו שפחה כנענית חידוש הוא לא שנא כהנים ול"ש ישראל או דילמא יח) שאני כהנים הואיל וריבה בהן הכתוב מצות יתירות רב אמר יט) מותר ושמואל אמר אסור א"ל רב נחמן כ) לרב ענן כי הויתו בי מר שמואל כא) באיסקומדרי איטלליתו מ"ט לא תימרו לי' מהא וחכ"א אין עבד עברי כהן נרצע מפני שנעשה בעל מום וא"ת אין רבו מוסר לו שפחה כנענית תיפוק לי דבעינא כב) אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני וליכא כג) תו לא מידי איבעיא להו כהן מהו ביפת תואר חידוש הוא לא שנא כהן ולא שנא ישראל או דילמא שאני כהנים הואיל וריבה בהן מצות יתרות רב אמר מותר ושמואל אמר אסור בביאה ראשונה דכ"ע לא פליגי דשרי דלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע כי פליגי בביאה שניה רב אמר מותר ושמואל אמר אסור רב אמר מותר הואיל כד) ואישתריא אישתרי ושמואל אמר אסור דהא הויא לה גיורת לכהן לא חזיא א"ד בביאה שניה כ"ע לא פליגי דאסירא כה) דהויא לה גיורת כי פליגי בביאה ראשונה רב אמר מותר כו) דהא לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע ושמואל אמר אסור כל היכא דקרינא ביה כז) והבאתה אל תוך ביתך קרינא ביה וראית בשביה כל היכא דלא קרינא ביה והבאתה אל תוך ביתך לא קרינא ביה וראית בשביה כח) ת"ר וראית בשביה בשעת שביה כט) ואפילו אשת איש יפת תואר ל) לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע לא) מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות

עין משפט נר מצוה

רטז א ב מיי' פ"ב מהל' עבדים הלכה ז:

ריז ג מיי' שם פרק ג הלכה ט:

ריח ד מיי' שם הל' ח:

ריט ה מיי' שם הל' ט:

רכ ו מיי' שם הל' ד:

ז [מיי' פי"ח מהל' איסורי ביאה הל' ג טוש"ע אה"ע סי' ז סעי' יד]:

רכא ח ט מיי' פרק ח מהל' מלכים הל' ז:

רכב י כ מיי' שם הלכה ג:

תורה אור השלם

1. אֲחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לּוֹ אֶחָד מֵאַחָיו יִגְאָלֶנּוּ: ויקרא כה מח
2. אוֹ דֹדוֹ אוֹ בֶן דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ מִשְּׁאֵר בְּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל: ויקרא כה מט
3. וּבְתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם חוֹמָה סָבִיב עַל שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לּוֹ וּבַיֹּבֵל יֵצֵא: ויקרא כה לא
4. וְהִגִּישׁוּ אֲדֹנָיו אֶל הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל הַדֶּלֶת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵע וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם: שמות כא ו
5. וּלְקַחְתָּ אֶת הַמַּרְצֵעַ וְנָתַתָּה בְאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וְאַף לְאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן: דברים טו יז
6. עַל כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנָּשֶׁה אֲשֶׁר עַל כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנָּשֶׁה: בראשית לב לג
7. וַיֵּצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וָשַׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב: ויקרא כה מא
8. וְאִם אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אָהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנָי לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי: שמות כא ה
9. וְהֵבֵאתָה אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְגִלְּחָה אֶת רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנָיְךָ: דברים כא יב

מוסף רש"י

לעולמו של יובל. עד היובל לו אינו אלא לעולם כמשמעו מ"ל ומים אל משפחתו תשובו מגיד שממישים שנה קרויים עולם ולא שיהא עובדו כל המישים אלא עובדו עד היובל כין סמוך כין מופלג (שמות כא ו). **הסול.** מכיכת עץ חדודה (שבועות ד:). **קיסם** שראשו חד שקורין בריק"א (בכורות לז:). **והסירא.** קוץ (שם ושם). **והמקדח.** טריגל"א (בכורות לז:). **והמכתב.** מרט שקורין גריפ"א (שבועות ד:). עט כחל (בכורות לז נא.). עט ומרט (פסחים נד:). **בריבי.** אדם גדול (בכורות לז:). **במילתא.** אליה (שם). **היאך כו' יעשה בעל מום.** הא הדר בריא, הא אין נרצע. בעימומת, הא ודאי אין רוצעין אלא בגובה של אזן שהוא סמוך (שם). **תו לא מידי.** אין לדון אחר דבר זה (סוכה לז:).

לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע. שאם אין הקב"ה מתירה יעשה באיסור (דברים כא יא).

גליון הש"ם

גמ' לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר. עי' סוטה דף לו ע"א תד"ה כמלך:

לעזי רש"י

ברוק"א. יחד. קנה עץ מחודד.

טריידר"א. מקדח.

גרייס"א [גרפי"א]. חרט (לכתיבה).

מריילי"ש [מירילי"ש]. אסימונים. אבנים או כלים קטנים שמניעים אותם על לוח המשחק.

מוסף תוספות

א. דהא לא כתיב עבד עברי בהאי עניינא. תוס' הרא"ש. ב. כי מגייר שריא גבי ישראל. שם. ג. שסתם עכו"ם בבעלת לפסול לה ועשאה זונה. ריטב"א. ד. מדאיצטריך להתיר ביפת תואר נראה דאיכא איסור דא"א מראורייתא בגויה. תוס' הרא"ש. ה. כדאמרינן אשת רעהו פרט לאשת אחרים וכו'. רשב"א. ו. [דממעטינן] לענין מיתה ומלקות אבל איסורא איכא. תוס' הרא"ש. ז. בבני נח. שם.

א) [לעיל יז:]. ב) [לעיל עו ע"ב]. ג) פסיקתא פרשת ראה ספרי פרשת ראה פיס' קכב שבועות ד: בכורות לז: נא. מכילתא פרשת משפטים פרשה ב. ד) [ד"ת"ל" נראה למחוק. (רש"ש, ע"ש)]. ה) [בכורות לז: ע"ש)]. ו) [גירסת הערוך ערך מעלת במעלת פירוש הרב שבחוון וכן מ"ר בבכורות לז: במעלת]. ז) שבועות ד: לז: בכורות לז: נא. ב"ק קיז: סד. מיר לה. ב"מ מ: חולין סז. סוכה כ: מנחות כח:. ח) [נראה להוסיף ומתם. וכן לקמן בדרשת ר"י. (רש"ש, ע"ש)]. ט) חולין נא. קנד: סוטיות יב. י) [לקמן לה: לו.] יומות ה. קיד: סנהדרין נא. [מכות כ.]. כ) [בכמ"י: ר"ע בר יעקב ר"י.]. ל) [גירסת הערוך דפסקונלרי פירש ר"מ בנוגרי כלבים פ"ל כי' והוא כפירוש הש"י כאן]. מ) [בשאר דוכתי בש"ס: ותו. כסוכה לו ע"ב וע"ש במקורות הש"ס]. נ) יומות ז:. ס) ספרי פרשת מצא פסיקתא שם. ע) שמחות פ"ו. פ) [תני רש"ש]. צ) [לעיל כ ע"ב]. ק) [בדפי"ר: שהמיגין חוקקין]. ר) [בדפי"ר: תלמודא. וכ"ל]. ש) [בדפי"ר: בגיותה. וע"ע יומות פא ע"א ויומות שם ד"ה אין זונה]. ת) [עי' היטב בחולין לז: עד:]. א) [שיך לדף כב.]. ב) [בדפי"ר: דכתי. ומל"ל דכתיבי]. ג) [דבריס כג, יח. וע"ש בדש"י]. ד) [בדפי"ר: לגוי]. ה) [וע"ש היטב בתוספות ד"ה פרטו] [ויומות ע"ז לו: ד"ה מפוסן]. ו) [כדאיתא בסנהדרין נא.].

תמותות. אמורטיי"ש: **ותשקת.** בתשקו תלה הכתוב ואפי' איכה נאה: **ולא כה וכחברתה.** שלא יקח שתים: **ליקוחין יש לך בה.** קידושין תופסין ואע"פ ג) שהיתה עובדת כוכבים שהרי אינה מתגיירת מדעתה: **לך. ולא לאחריס.** שלא יקחנה לצורך אחרים כגון אביו: **שלא ילחצנה במלחמה.** לבא עליה: ה"ג להאי בריתא בספרי בפ' ראה אנכי ואם אמר יאמר עד שיאמר ושנה אמר בתחילת שש ולא אמר בסוף שש אינו נרצע שנאמר לא אצא חפשי עד שיאמר בשעת יציאה אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש אינו נרצע שנאמר אם אמר יאמר העבד ד) עד שיאמר כשהוא עבד אמר מר אמר בתחילת שש ולא אמר בסוף שש אינו נרצע שנאמר אדוני את אשתי ואת בני וליכא ותו אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש אינו נרצע שנאמר העבד אטו סוף שש לאו עבד הוא אמר רבא ה) (מאי בתחילת שש) ו בתחילת פרוטה אחרונה ז) (ומאי בסוף שש) בסוף פרוטה אחרונה: ח) ת"ר ד לו אשה ובנים ולרבו אין אשה ובנים אינו נרצע שנאמר ד אהבך ואת ביתך לרבו אשה ובנים ולו אין אשה ובנים אינו נרצע שנאמר אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני הוא אוהב את רבו ורבו אינו אוהבו אינו נרצע שנאמר כי טוב לו עמך רבו אוהבו והוא אינו אוהב את רבו אינו נרצע שנאמר כי אהבך הוא חולה ורבו אינו חולה אינו נרצע שנאמר כי טוב לו עמך רבו חולה והוא אינו חולה אינו נרצע שנאמר עמך בעי רב ביבי בר אביי שניהם חולין מאי עמך בעינן והא איכא או דילמא כי טוב לו עמך בעינן ה והא ליכא תיקו: ט) ת"ר כי טוב לו עמך עמך במאכל עמך במשתה שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש אתה ישן על גבי מוכין והוא ישן על גבי תבן מכאן אמרו כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו י) ת"ר ו ויצא מעמך הוא ובניו עמו א"ר שמעון אם הוא נמכר בניו ז) ובנותיו מי נמכרים ח) מכאן שרבו חייב במזונות בניו ט) כיוצא בדבר אתה אומר אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו א"ר שמעון אם הוא נמכר אשתו מי נמכרה י) מכאן שרבו חייב במזונות אשתו וצריכא דאי אשמועינן בניו משום דלא בני מיעבד ומיכל נינהו אבל אשתו דבת מיכל ומיעבד היא אימא תעביד ותיכול ואי אשמעינן אשתו דלאו דירכה י) להדורי אבל בניו דדירכייהו להדורי אימא לא צריכא ת"ר אילו

תמותות שחוטות ואל יאכלו בשר תמותות נבילות ו וחשקת אע"פ א שאינה נאה בה ולא בה ובחברתה ולקחת ליקוחין יש לך בה לך לאשה שלא יקח שתי נשים אחת לו ואחת לאביו אחת לו ואחת לבנו ב) והבאתה מלמד שלא ילחצנה במלחמה: ג) ת"ר ד אם אמר יאמר ה) עד שיאמר וישנה אמר בתחילת שש ולא אמר בסוף שש אינו נרצע שנאמר לא אצא חפשי עד שיאמר בשעת יציאה אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש אינו נרצע שנאמר אם אמר יאמר העבד ו) עד שיאמר כשהוא עבד אמר מר אמר בתחילת שש ולא אמר בסוף שש אינו נרצע שנאמר אדוני את אשתי ואת בני וליכא ותו אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש אינו נרצע שנאמר העבד אטו סוף שש לאו עבד הוא אמר רבא ז) (מאי בתחילת שש) ח בתחילת פרוטה אחרונה ט) (ומאי בסוף שש) בסוף פרוטה אחרונה: י) ת"ר ד לו אשה ובנים ולרבו אין אשה ובנים אינו נרצע שנאמר ד אהבך ואת ביתך לרבו אשה ובנים ולו אין אשה ובנים אינו נרצע שנאמר אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני הוא אוהב את רבו ורבו אינו אוהבו אינו נרצע שנאמר כי טוב לו עמך רבו אוהבו והוא אינו אוהב את רבו אינו נרצע שנאמר כי אהבך הוא חולה ורבו אינו חולה אינו נרצע שנאמר כי טוב לו עמך רבו חולה והוא אינו חולה אינו נרצע שנאמר עמך בעי רב ביבי בר אביי שניהם חולין מאי עמך בעינן והא איכא או דילמא כי טוב לו עמך בעינן ה והא ליכא תיקו: ו) ת"ר כי טוב לו עמך עמך במאכל עמך במשתה שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש אתה ישן על גבי מוכין והוא ישן על גבי תבן מכאן אמרו כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו ז) ת"ר ו ויצא מעמך הוא ובניו עמו א"ר שמעון אם הוא נמכר בניו ח) ובנותיו מי נמכרים ט) מכאן שרבו חייב במזונות בניו י) כיוצא בדבר אתה אומר אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו א"ר שמעון אם הוא נמכר אשתו מי נמכרה י) מכאן שרבו חייב במזונות אשתו וצריכא דאי אשמועינן בניו משום דלא בני מיעבד ומיכל נינהו אבל אשתו דבת מיכל ומיעבד היא אימא תעביד ותיכול ואי אשמעינן אשתו דלאו דירכה ט) להדורי אבל בניו דדירכייהו להדורי אימא לא צריכא ת"ר אילו

ה"ג שלא יקחנה לאביו ולא לבנו. וג"ג שתים אחת לו ואחת לאביו או אחת לו ואחת לבנו דמאי איריא שתים אפילו אחת לאביו נמי הוי איסור דהא לך דרשינן: **שלא** ילחצנה במלחמה. פי' בקונטרס לבוא עליה משמע מתוך פירושו דבמלחמה אסור לבוא עליה כל עיקר ואפילו ביאה לאשה אינו מותר עד לאחר כל המעשים ותימה מ"כ מאי קאמר לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע כיון דבמלחמה אסור עד שיבא לביתו ולאחר כל המעשים היאך נתפייס יצרו בכך אכתי איכא יצר הרע במלחמה ובביתו עד ירח ימים ועוד קשה אמאי קרי לה בשר תמותות כיון שנתגיירה ועוד קשה מהא דאמר בפ' ב' דסנהדרין (דף כא.) ד) תמר בת יפת תואר היתה ולפיכך היתה מותרת לאמנון כדכתיב ב) דבר עלי אל המלך כי לא ימנעני ממך ואם לא בא דוד על מעבה אם תמר עד לאחר כל המעשים היאך היתה מותרת לאמנון והרי אחותו מאביו היתה שהרי אם תמר לאחר כל המעשים תשובה גיורת וליקוחין יש לו בה דבשלמא אם נפרש דיפת תואר מותרת מיד שפיר (דמי) מאי דקאמרה תמר כי לא ימנעני ממך לפי שהיתה מותרת לו דאיכא למימר שנתעברה אמה במלחמה שעדיין היתה אמה עובדת כוכבים וזו אינה תשובה כבתו של דוד דאין בן הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנך אלא בנה ג) דולד עובדת כוכבים כמותה אבל לפירוש הקונטרס שלא בא עליה עד לאחר כל המעשים קשה כדפירשתי ונראה לר"ת דביאה ראשונה תשובה מותרת במלחמה א אבל ביאה שניה אסורה עד שתהא בביתו גיורת ד) [והא דקאמר שלא ילחצנה כו' היינו להתחיל למנות ירח ימים דאין יכול לדוחקה לעשות סדר הפרשה עד שתהיה בביתו] ב ויש מיישבים פירוש הקונטרס ולא קשה מידי מה שהקשה איך נתפייס יצרו דאיכא למימר דבטל היומנו יצר הרע כיון שיש לו פת בסלו שסופה להיות מותרת לו לאחר כל המעשים ומה שהקשה אמאי קרי לה בשר תמותות כיון שנתגיירה הא נמי לא קשה דאיכא למימר לפי שנתגיירה בע"כ ואינה גיורת גמורה קרי לה בשר תמותות ומה שהקשה מתמר לא היתה בת דוד אלא מקודם לכן היתה אמה מעוברת ו והא דכתיב (שמואל ב יג) כן תלבשנה בתולת המלך מעילים לא משום שהיתה בתו אלא לפי שגדלה בביתו של דוד עם בתולת המלך ד אך אין לתרץ שפיר לפירוש הקונטרס מה חילוק בין ביאה ראשונה לשניה דמחלק גמרא לעיל ה ומיהו אומר ר"י דבירושלמי ו) מצינו מחלוקת אמוראים בדבר זה והכי איתא התם רב אמר לא המיר אלא ביאה ראשונה ז) ואני אומר לא ביאה שניה ולא ראשונה הותרה אלא לאחר כל המעשים כדכתיב ואחר כן תבא אליה ובעלתה: כמין

פעמים מצא ליה דאינו נרצע ועוד מה לי דשנקיה לדרשה קמייתא דדרים העבד עד שיאמר כשהוא עבד ונקיט ליה קרא אחרינא מלא אצא והרי כבר יצא תיפוק ליה מהעבד: **לו אשה ובנים.** שפחה כנענית שנמסרה לו וילדה לו: **כי טוב לו.** פרט לחולה: **הוא ובניו עמו.** על כרחיך בבני ישראלית דאי בבני כנענית האשה וילדיה כתיב (שמות כא ט) ח): **דלאו בני מיעבד ומיכל נינהו.** שקטנים הם: **להדורי.** לחזר על הפתחים לפי שהיא בושה: אילו

ג) פפרי פ' ראה מכילתא פ' משפטים פרשה ב פסיקתא פ' ראה, **ב)** [לעיל טו.], **ג)** רש"ל מ"ז, **ד)** רש"ל מ"ז, **ה)** ספרי פ' ראה מכילתא פ' משפטים פרשה ב, **ו)** ת"כ פ' בהר פרק ז פסיקתא פ' ראה עכיון ל: לעיל כ. [טו. וע"ש תוספות], **ז)** מ"כ פ' בהר פרק ז מכילתא פ' משפטים פרשה ג, **ח)** [בעריך ערך אמ לא גרס ונעותיו וכן בפרש"י בתומת ליתא מיבא ונעותיו], **ט)** [בכת"י נוסף: הסוגיא], **י)** [בכת"י: לאהדורי. וכן בתמון], **כ)** [תוס' מ"ל (כא: ד"ה בביאה] גורס ברש"י סביא עו"כ. ועיין מאירי ושלנ"ל], **ל)** [ל"ל עבדו. (רש"ל)], **מ)** [ל"לסוף" יש לתמוק. (רש"ש)], **נ)** [בדפו"ר: גרעונו], **ס)** רש"ל מ"ז, **ע)** [עיין לקמן סח רע"ב, ובכת"י שם], **פ)** [ושם ד"ה דלין], **צ)** [ש"ב יג], **ק)** [לקמן סח ע"ב], **ר)** מ"ר, **ש)** [מכות פ"ב ה"ו], **ת)** [אלו דברי רבי יוחנן. (רש"ש)].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ה"ג אמר רבא וכו' וכל סוף שם דקתני פרוטה וכו' קודם שהתחיל פרוטה אחרונה:

לעזי רש"י

אמורטיי"ש [אמורטיידי"ש]. כמה. נטול בוחות.

מוסף רש"י

עד שיאמר כשהוא עבד. אלא לא אמר אהבתי את אדוני [וגו'] לא אצא חפשי עד שיכלו שם שנים אינו נרצע (לעיל טו.).

תורה אור השלם

1. וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ בָּהּ וּלְקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה:
דברים כא יא
2. וְהֲבֵאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְגִלְּחָה אֶת רֹאשָׁהּ וַעֲשָׂתָה אֶת צִפָּרְנָיִךְ:
דברים כא יב
3. וְאִם אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אָהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנָי לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי:
שמות כא ה
4. וְהָיָה כִּי יֹאמַר אֵלֶיךָ לֹא אֵצֵא מֵעִמָּךְ כִּי אֲהַבְךָ וְאֶת בֵּיתֶךָ כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ:
דברים טו טז
5. וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל אֲחֻזָּת אָבִיו יָשוּב:
ויקרא כה מא

מוסף תוספות

א. וא"ת א"כ מאי בשר שחוטות איכא הכא בשר נבילות הוא י"ל כיון שדעתה להתגייר תמותות שחוטות קרינא ליה. רשב"א. **ב.** והיינו דמפלגינן בין ביאה ראשונה לביאה שניה. ריטב"א. (ועי' מהרש"א לעיל כא: תוס' ד"ה בביאה.) **ג.** כשבאת למלחמה. תוס' סנהדרין נא. ובת עכו"ם היתה. ריטב"א. ד. היתה לבושה כמותן. שם. וקרי לה בת מלך. תוס' שם. **ה.** הריטב"א מתרץ, איכא למימר דביאה שנייה כבר נתקררה דעתו ואין יצרו מתגבר עליו כ"כ כשאתה אוסרו עליו. ועי' רש"י לעיל כא: ד"ה בביאה שניה.

רבג א מיי' פ"ח מהל' מלכים הל"ג:
רבד ב ג מיי' פ"ג מהל' עבדים הל"י סמג עשין פג:
רבה ד ה מיי' שם הל"ח סמג שם:
רבו ו ז מיי' שם הל"ח סמג שם:

כמין חומר. פירש הקונטרס גרוד מרגליות או בשמים שתלוי בצואר נשים לתכשיט[א] ור"ת פירש חומר מעשה וכן פירש הערוך[ב] בלשון[ג] ערבי כשאומר לחבירו מה מעשיך אומר לו מה חמרך: **מה** נשתנה אזן. יש במדרש דמרל"ע בגימטריא ד' מאות (שנה) ולפי שהיו ישראל עבדים ארבע מאות שנה וגאלם הקב"ה והלך זה וקנה אדון לעצמו לפיכך ירצע במרצע העולה כך:

[ת"ל לעולם כו'. ואין לומר לעולמו של יובל דא"כ לשתוק קרא מיניה ואילף משדה אחוזה. ת"י]:

איכא דאמרי גדול היה. העבד ומזהר בו שלא יזכה הוא בעצמו מן ההפקר לפיכך קדש לפני המיתה וזכה בו זה פירש למיתה יהודה הינדואה וזה פירש לחיים מר זוטרא תחתיו במקומו שלא יהיה העבד רגע אחד בלא אדון ואיכא

אילו [ו]נאמר אזנו בדלת הייתי אומר [ז]ידקור כנגד אזנו בדלת דלת אין אזנו לא ואין לא והכתיב [ח]ורצע אדוניו את אזנו במרצע אלא הייתי אומר ירצענה לאזן מאבראי ויניחנה על הדלת וידקור כנגד אזנו בדלת תלמוד לומר [2]אזנו ובדלת [ט]הא כיצד [י]דוקר והולך עד שמגיע אצל דלת [יא]דלת שומע אני בין עקורה בין שאינה עקורה ת"ל מזוזה [2]מה מזוזה מעומד אף דלת נמי מעומד [יב]רבן יוחנן בן זכאי היה דורש את המקרא הזה [יג]כמין חומר מה נשתנה אזן מכל אברים שבגוף אמר הקב"ה אזן ששמעה קולי על הר סיני בשעה שאמרתי [3]כי לי בני ישראל עבדים [יד]ולא עבדים [טו]לעבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע [טז]ו"ש [יז]ב"ר היה דורש את המקרא הזה כמין חומר מה נשתנה דלת ומזוזה מכל כלים שבבית אמר הקב"ה[יח] דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים בשעה שפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים והוצאתים מעבדות לחירות והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע בפניהם: **מתני'** [2]עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה [יט]וקונה את עצמו בכסף על ידי אחרים [כ]ובשטר על ידי עצמו דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בכסף ע"י עצמו ובשטר ע"י אחרים ובלבד שיהא הכסף משל אחרים: **גמ'** מנלן דכתיב [4]והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה [כא]הקישן הכתוב לשדה אחוזה מה שדה אחוזה נקנה בכסף בשטר ובחזקה אף עבד כנעני נקנה בכסף בשטר ובחזקה אי מה שדה אחוזה חוזרת לבעלים ביובל אף עבד כנעני חוזר לבעלים ביובל תלמוד לומר לעולם בהם תעבודו תנא [כב]אף בחליפין [כג]ותנא דידן מילתא דליתא במטלטלין קתני מילתא דאיתא במטלטלין לא קתני אמר שמואל [כד]עבד כנעני נקנה במשיכה כיצד תקפו ובא אצלו קנאו קראו ובא אצלו לא קנאו בשלמא לתנא דידן מילתא דאיתא במטלטלי לא קתני דליתא במטלטלי קתני אלא לתנא ברא ניתני משיכה כי קתני מילתא דאיתא בין במקרקעי בין במטלטלי משיכה דבמטלטלי איתא במקרקעי ליתא לא קתני [כה]כיצד תקפו ובא אצלו קנאו קראו ובא אצלו לא קנאו וקראו לא [כו]והתניא [כז]כיצד במסירה אחזה בטלפה בשערה באוכף שעליה בשליף שעליה בפרומביא שבפיה ובזוג שבצוארה קנאה כיצד במשיכה [כח]קורא לה והיא באה או שהכישה במקל ורצתה לפניו כיון שעקרה יד ורגל קנאה רבי [כט]אסי ואמרי לה ר' אחא אומר עד שתהלך לפניו מלא קומתה אמרי בהמה אדעתא דמרה אזלה עבד אדעתיה דנפשיה קאזיל אמר רב אשי [ל]עבד קטן כבהמה דמי תנו רבנן [לא]כיצד בחזקה התיר לו מנעלו או הוליך כליו אחריו לבית המרחץ הפשיטו [לב]הרחיצו סכו גרדו הלבישו הנעילו הגביהו קנאו אמר ר' שמעון לא תהא חזקה גדולה מהגבהה [לג]שהגבהה קונה בכל מקום מאי קאמר אמר רב אשי [לד]הגביהו הוא לרבו קנאו הגביהו רבו לו לא קנאו אמר רבי שמעון לא תהא חזקה גדולה מהגבהה שהגבהה קונה בכל מקום השתא דאמרת הגביהו הוא לרבו קנאו אלא מעתה שפחה כנענית תקנה בביאה כי קאמרינן זה נהנה וזה מצטער הכא זה נהנה וזה נהנה הוא שלא כדרכה מאי איכא למימר אמר רב אחיי [לה][בר אדא] דמן אתא [לו]מאן לימא לן דלאו הנאה אית להו לתרוייהו ועוד [לז]משכבי אשה כתיב הקישה הכתוב [לח]כדרכה לשלא כדרכה[לט] ר' יהודה הנדואה גר שאין לו יורשין הוה חלש על מר זוטרא לשיולי ביה חזייה דתקיף ליה עלמא טובא אמר ליה לעבדיה שלוף לי מסנאי ואמטינהו לביתא איכא דאמרי גדול הוה זה

אילו נאמר אזנו בדלת הייתי אומר ידקור כנגד אזנו בדלת דלת אין אזנו לא ואין לא והכתיב ורצע אדוניו את אזנו במרצע אלא הייתי אומר ירצענה לאזן מאבראי ויניחנה על הדלת וידקור כנגד אזנו בדלת תלמוד לומר אזנו ובדלת הא כיצד דוקר והולך עד שמגיע אצל דלת דלת שומע אני בין עקורה בין שאינה עקורה ת"ל מזוזה מה מזוזה מעומד אף דלת נמי מעומד רבן יוחנן בן זכאי היה דורש את המקרא הזה כמין חומר מה נשתנה אזן מכל אברים שבגוף אמר הקב"ה אזן ששמעה קולי על הר סיני בשעה שאמרתי כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע בפניהם: מתני' עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה וקונה את עצמו בכסף על ידי אחרים ובשטר על ידי עצמו דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בכסף ע"י עצמו ובשטר ע"י אחרים ובלבד שיהא הכסף משל אחרים: גמ' מנלן דכתיב והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה הקישן הכתוב לשדה אחוזה מה שדה אחוזה נקנה בכסף בשטר ובחזקה אף עבד כנעני נקנה בכסף בשטר ובחזקה אי מה שדה אחוזה חוזרת לבעלים ביובל אף עבד כנעני חוזר לבעלים ביובל תלמוד לומר לעולם בהם תעבודו תנא אף בחליפין ותנא דידן מילתא דליתא במטלטלין קתני מילתא דאיתא במטלטלין לא קתני אמר שמואל עבד כנעני נקנה במשיכה כיצד תקפו ובא אצלו קנאו קראו ובא אצלו לא קנאו בשלמא לתנא דידן מילתא דאיתא במטלטלי לא קתני דליתא במטלטלי קתני אלא לתנא ברא ניתני משיכה כי קתני מילתא דאיתא בין במקרקעי בין במטלטלי משיכה דבמטלטלי איתא במקרקעי ליתא לא קתני כיצד תקפו ובא אצלו קנאו קראו ובא אצלו לא קנאו וקראו לא והתניא כיצד במסירה אחזה בטלפה בשערה באוכף שעליה בשליף שעליה בפרומביא שבפיה ובזוג שבצוארה קנאה כיצד במשיכה קורא לה והיא באה או שהכישה במקל ורצתה לפניו כיון שעקרה יד ורגל קנאה רבי אסי ואמרי לה ר' אחא אומר עד שתהלך לפניו מלא קומתה אמרי בהמה אדעתא דמרה אזלה עבד אדעתיה דנפשיה קאזיל אמר רב אשי עבד קטן כבהמה דמי תנו רבנן כיצד בחזקה התיר לו מנעלו או הוליך כליו אחריו לבית המרחץ הפשיטו הרחיצו סכו גרדו הלבישו הנעילו הגביהו קנאו אמר ר' שמעון לא תהא חזקה גדולה מהגבהה שהגבהה קונה בכל מקום מאי קאמר אמר רב אשי הגביהו הוא לרבו קנאו הגביהו רבו לו לא קנאו אמר רבי שמעון לא תהא חזקה גדולה מהגבהה שהגבהה קונה בכל מקום השתא דאמרת הגביהו הוא לרבו קנאו אלא מעתה שפחה כנענית תקנה בביאה כי קאמרינן זה נהנה וזה מצטער הכא זה נהנה וזה נהנה הוא שלא כדרכה מאי איכא למימר אמר רב אחיי [בר אדא] דמן אתא מאן לימא לן דלאו הנאה אית להו לתרוייהו ועוד משכבי אשה כתיב הקישה הכתוב כדרכה לשלא כדרכה ר' יהודה הנדואה גר שאין לו יורשין הוה חלש על מר זוטרא לשיולי ביה חזייה דתקיף ליה עלמא טובא אמר ליה לעבדיה שלוף לי מסנאי ואמטינהו לביתא איכא דאמרי גדול הוה זה

אלא מעתה. להגביהו דקתני ת"ק מי הגביה למי ומאי קמהדר ליה ר"ש דלפוס ריסטא משמע דהייתו ת"ק (שם). נעל לו. עבד לרבו שישמש העבד לרבו הוא חזקה וכן מוכח (שם). **הגביהו הוא לרבו.** כגון שהיה צריך להגבהה זו, כגון להעלותו למטתו, קנאו לעבד בהגבהה זו, שהרי שימש לרבו שנמצא עליו (שם). הגביה רבו לו לא קנאו. אלא שיהא הגבהה כי אם במטלטלי שאין דרך להגביה בני אדם (שם). **לא תהא חזקה.** להטעיל והלבין והרמין והפשיט, גדולה מהגבהה רב לעבד וקונה רב לעבד, שהרי הגבהה ממורה היא לקונה אפילו בגרשת מוכר, מה שאין כן במשיכה ומסירה, וגם קונה בגרשת הרבים ובמימתא (שם). **שהגבהה קונה בכל מקום.** אפילו בגרשת המיחד למוכר לבדו (רשב"ם ב"ב עו:).

עין משפט נר מצוה

רכז א ב מיי' פ"ג מהל' עבדים הל"ט:

רכח ג ד מיי' שם פ"ה הל"א ופ"ב מהל' מכירה הל"א [ופ"ה הל"ה] סמג עשין פב פז טוש"ע יו"ד סי' רמז סעי' כג [כה] וטוש"ע חו"מ סי' קלו סעי' א:

רכט ה מיי' פ"ה מהל' עבדים הל"ו ופ"ב מהל' מכירה הל"ג סמג שם טוש"ע יו"ד שם סעי' כה וטוש"ע חו"מ שם סעי' ה:

ו [טוש"ע חו"מ סי' קלו סעי' א בהגה]:

רל ז מיי' פ"ב מהל' מכירה הל"י סמג שם טוש"ע חו"מ סי' קלו סעי' ג:

רלא ח מיי' שם הל"ד ופ"ה מהל' עבדים הל"א סמג שם טוש"ע חו"מ סי' קלו סעי' ה וטוש"ע יו"ד סי' רמז סעי' כה:

רלב ט מיי' פ"ג מהל' מכירה הל"ג סמג שם טוש"ע יו"ד שם סעי' כג וטוש"ע חו"מ שם סעי' ג:

רלג י מיי' שם הל"ה [ופ"ד הל"ג] טוש"ע חו"מ סי' קלו סעי' ב' [ומי' קלח סעי' טו]:

רלד כ מיי' שם סמג שם טוש"ע יו"ד שם סעי' כד וטוש"ע חו"מ סי' קלו סעי' ג:

גליון הש"ם

מתני' וקונה א"ע בכסף. עיין יבמות מח ע"א תד"ה המפקיר: גמ' מאן ליימא לן דלא הוי הנאה לתרוייהו. עיין יומא פב ע"א תד"ה מה רוצה וכמהרלין נח ע"ב ברש"י ד"ה שלא כדרכה:

מוסף רש"י

כמין חומר. מוטו"ן בלע"ז והוא של זהב ומוחמים בו שני לוחמי מלחמה לגני (סוטה טו.). **בכסף** על ידי אחרים. שאחרים פודין אותו בממונן והוא קונה עצמו ויוצא לחירות (לעיל ז.). **ובשטר** על ידי עצמו. שהעבד קונה עצמו בשטר שחרור על ידי עצמו, כלומר בקבלת עצמו (גיטין עז:). **אחזה.** אלוקח, **בטלפה.** ברגלה במלות המוכר (רשב"ם ב"ב עה:). **ובשליף.** משוי שבאמתחת ובמלוופיס (ב"ק יז:). אמתחת וקשור לבהמה ואינ"פ שלא הזיזה ממקומה קנאה (רשב"ם ב"ב עה:). **בפרומביא.** רסן (ב"ק יח:). **כיצד.** דקה קנינא במשיכה (רשב"ם ב"ב עה:). **שעקרה יד ורגל.** הייתו משיכה כל שהוא (שם). **מלא קומתה.** דהייתו עקירת הרגע רגליה (שם). **כיצד בחזקה.** אעבד כנעני דתנן שנקנה בחזקה, קאי (שם נג:). **גרדו.** כמו (איוב ב) ויקח לו חרס להתגרד בו (שם). **הגביהו קנאו.** לקמיה מפרש מי הגביה למי (שם). **אמר ר' שמעון כו'.** לקמיה מפרש (שם). **מאי קאמר.** הגביהו דקתני ת"ק מי הגביה למי ומאי קמהדר ליה ר"ש דלפוס ריסטא משמע דהייתו ת"ק (שם). נעל לו. עבד לרבו שישמש העבד לרבו הוא חזקה וכן מוכח (שם). **הגביהו הוא לרבו.** כגון שהיה צריך להגבהה זו, כגון להעלותו למטתו, קנאו לעבד בהגבהה זו, שהרי שימש לרבו שנמצא עליו (שם). הגביה רבו לו לא קנאו. אלא שיהא הגבהה כי אם במטלטלי שאין דרך להגביה בני אדם (שם). **לא תהא חזקה.** להטעיל והלבין והרמין והפשיט, גדולה מהגבהה רב לעבד וקונה רב לעבד, שהרי הגבהה ממורה היא לקונה אפילו בגרשת מוכר, מה שאין כן במשיכה ומסירה, וגם קונה בגרשת הרבים ובמימתא (שם). **שהגבהה קונה בכל מקום.** אפילו בגרשת המיחד למוכר לבדו (רשב"ם ב"ב עו:).

מסורת הש"ס

ב) מכילתא פ' משפטים פרשה ב, **ג)** [בכת"י ובדפו"ר בכל הסוגיא יקדור, קודר. וכן גרס"י], **ג)** [בערוך ערך קדד ל אייתא קודד ווודד עד שמגיע וכו'], **ד)** [בכת"י: הדלת. והוא לרש"ל תדשה על קרא דמשפטים והגישו אל הדלת], **ה)** מוספתא דב"ק פ"ז ה"ב, **ו)** [טוטה טו.], **ז)** [ל"ל עבדי הוא ולא כו' כ"מ כ"מ י.], **ח)** [ב"ק קנז: כ"מ י.], **ט)** [בכת"י נוסף: בה], **י)** [בכת"י ודפו"ר: בר'. ול"ל בדרכו], **כ)** [בכת"י נוסף: מבלא], **ל)** [גיטין עז:], **מ)** מ"כ פ' בהר פרשה ו [בכורות יג.], **נ)** [ע' תוס' גיטין לט: ד"ה משום], **ס)** [בכת"י נוסף: אמר מר], **ע)** ב"ב עה: ע"ש מוספתא דקידושין פ"ק ה"ה [ע"ש], **פ)** [בכת"י: אמי, וכ"כ בב"ב וכל"ל. (רש"ש ע"ש)], **צ)** מוספתא שם ה"ג ע"ש ב"ב נג:, **ק)** [ע' תוס' ב"ב נג: ד"ה הכיתיה], **ר)** ב"ב עו:, **ש)** רש"ל, **ת)** [מל"ל שלא כדרכה לכדרכה. (ר"ן. רש"ש)], **א)** [סנהדרין מד ע"ב], **ב)** [ל"ל תוט. רש"ש], **ג)** [ל"ל: טוש. רש"ש], **ד)** [ע' רש"י יומא לד: ד"ה הנדוין וכו'], **ה)** [ירמיה יג], **ו)** [ש לסוסף נקנה. (רש"ש, וכ"כ בר"ן)], **ז)** [ברש"י שברי"ף: העבד בעצמו], **ח)** ערך המל ב, **ט)** [בדפו"ר: ובלשון], **י)** [ל"ל אהמרך וע"ע תוס' סוטה טו. בד"ה כמין ותוס' חולין קלד: ד"ה דורש"],

תורה אור השלם

1. וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ אֶל הַדֶּלֶת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם:
שמות כא ו

2. וְלָקַחְתָּ אֶת הַמַּרְצֵעַ וָתָתָה בְאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וְאַף לְאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן:
דברים טו יז

3. כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:
ויקרא כה נה

4. וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ:
ויקרא כה מו

5. וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת זָכָר מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה עָשׂוּ שְׁנֵיהֶם מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם בָּם:
ויקרא כ יג

לעזי רש"י

גראט"ר [גרטי"ר]. לגרד.

מוסף תוספות

א. מכת חומרתא דפילון (שבת דף סב.) בשמים מעורבין תרגום בלולה דפילא. תוס' סוטה טו.

ו) גי' הרי"ף ורא"ש וכדלקמן שאול [וכן פירש ר"מ כמ"ש תוס' הכא], ב) גיטין לט., ג) [כמ"ש ע"י עצמו לא. וכ"כ ברש"י. וכ"כ מתוד"ה והא קמ"ל, וע"ש ברש"ב], ד) גיטין יא.; ס). ה) שם. לקמן מב. ר"מ יב. עירובין פא: תולין פג. [כתובות יא. יבמות קיח:], ו) [כמ"ש נוסף: בכסף ע"י אחרים. ועי' רש"ש], ז) [לעיל ה.], ח) [כמ"ש נוסף: לעבד], ט) תוספתא דקידושין פ"א ה"ד, י) [עירובין עה. יט"ן], כ) גיטין לט: [מא: חגיגה ד.], ל) [עי' גיטין עז ע"א], מ) [ברש"י שבריש"ף: דאמר קנוסים כל זמן זכה בהן שאין לקנוסים זכיה שיחזו בעצמן], נ) [פסחים פח ע"ב], ס) [גיטין יג ע"א], ע) [ברש"י שבריש"ף: חכין לו כלל אלא קבלת הרב גוסס ויהרב וכו' מאליו ולא ע"י עצמו אבל וכו' קבלת אחרים שיקבלו הטור גוסס השחרור וכיון], פ) [בס"א נוסף: עצמו], צ) [בדפו"ר: גיטון], ק) [עי' תוס' תולין פ:. ד"ה אמר רבא], ר) [בדפו"ר: דגרסינן], ש) [ל"ל בו. יעב"ן], ת) [ל"ל אמילתא. רש"ן], א) [בדפו"ר: מיקורא מקבעא], ב) [נראה דיש להוסיף אלמא].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ושלם ממלוקות וכו'. וכ"ש טור ומס בגמי כל"ל ומיבת דזוכה נמחק:

מוסף תוספות

א. לאחר מיתה. תוס' הרא"ש. ב. וקאמר התם כוותיה דרב פפי מסתברא דאמר רבי יהושע בן לוי בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש ואע"ג דרבי יוחנן פליג עליה כדאיתא התם מייתי ראיה מר' יהושע בן לוי דהלכה כרב פפי. תוס' גיטין לט. ג. כנדסת ר"ח. תוס' הרא"ש: והגאונים. ריטב"א. ד. וזכו בהם שמים. תוס' הרא"ש. ה. שקונים עצמם במיתת האדון. שם. ו. בין גדולה בין קטנה מיתת הבעל. שם. ז. ומיתת האדון כגט. שם. ח. שם נוסף, רבו. ט. מיתת האדון מפקיע איסור ולא ממון הלכך קטן שאין לו יד לזכות בעצמו המחזיק בו זכה בו וכן גדול כיון שהיה משעבד וכו'. שם. י. דבמתניתין גופא איכא שלש מחלוקת. רשב"א.

תוס' ר"י הזקן

[דגיטי וידו באין כאחד]. ...חשוב כאילו הוא ביד האדון לא אמרינן שלא יצא שטר השחרור מיד האדון דגיטו וידו באים כאחת שתכף שנתן לו גט שחרורו נעשה לו יד לקבל השטר ואין לאדון שום זכיה בו. שלא מדעתו. של עבד. חוב הוא לעבד. דעבדא כהפקרא ניחא ליה ונות לו שאסור בבת חורין כדי שיהא מותר בשפחה דוילא ליה ופריצא [ליה] ושכיחא ליה טפי מבת

רלח א מי"י פ"ג מהל' זכייה ומתנה הל"י"ז סמג עשין פב טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' סה וטוש"ע חו"מ סי' ערה סעי' כט:
רלו ב מי"י פ"ד מהל' זכייה ומתנה הל"ב ופ"ה מהלכות עבדים הל"ב ופ"ו שם הל"ל טוש"ע חו"מ סי' רמב סעי' ל:
רלז ג ד מי"י פ"ה מהל' עבדים הל"ב סמג עשין פז טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' כו:
רלח ה מי"י שם הל"ג טוש"ע שם סעי' מד:
ו [מי"י פ"ו מהל' עבדים הל"ל טוש"ע שם סעי' מל]:
רלט ז מי"י שם הל' ב (ג) טור שו"ע שם סעי' מל:

מוסף רש"י

גד שמת. ואין לו יורשים וכל נכסיו הפקר. קנו עצמן. הן קודמין לכל אדם להחזיק בעצמן מן ההפקר. אבא שאול אומר. קטנים אין לשם יד לזכות בעצמן (גיטין לט.). חוב הוא לעבד שיצא מיד רבו לחירות. אלא הוא פוקח את עבדו בגט זה מן התרומה אלמא מוב הוא לו (שם יא.). זכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו. דאין אדם עשה שלוח לחכיכו אלא מדעתו להפסידו, אבל להרויחו אין אדם רוצה לעשות לו לפיכך זכין ואין חבין (חולין פג.). דבר שהוא לטובתו קרוי מוכה (כתובות י. ובע"ז ב"מ יב.). דבר שהוא מוב לו שאינו מפך בו (שוטה כה.). זכין לאדם שלא בפניו. ושלא מדעתו ואין אדם רוצה לעשות לו שלוחו (ב"מ יב.). גיטו וידו באין כאחד. ע"י הגט נאה לה עם נתינתו (גיטין עז.). האי שטרא לחוד והאי שטרא לחוד. כזה כתוב לשון כריתה וזה מפורש לשון יציאה (לעיל ה.). האי כספא לחוד. כשהוא נותנו מפרש על מנת מה הוא נותנו (שם). טיבעא מיהא חד הוא. אינו מזכר בתורה אם להוציא אם להכניס (שם). גמר לה לה מאשה. כתיב הכא (דברים כד) ומתן לה וכתיב התם (ויקרא יט) אם מופקה לא יתן לה (חגיגה ד.).

תוס' ר"י הזקן (המשך)

חורין. קבלת רבו גרמה לו. להשתחרר ואין אדם עושה מעשה השחרור שיהא חלוי בו שיהא הוא יכול למנוע שהאדון מקבל מעותיו לתועלת עצמו והוא משוחרר מאליו. אבל בשטר אדם מקבל השטר והוא משוחרר באותה קבלה ואין חבין לו לאדם שלא בפניו. דשלא מדעתו. דהא אמרת על ידי אחרים לא. ג) מיירי שלא מדעת העבד. והא קיי"ל. דלרבנן נמי אמרינן גטו וידו באין כאחת. אף על ידי אחרים. שלא מדעתו. שלש מחלוקות. דר' [שמעון בן] אלעזר ס"ל דלא אמרינן גטו וידו באין כאחד.

זה פירש למיתה וזה פירש לחיים ואיכא דאמרי קטן הוה [ו]ודלא כאבא שאול [ז]דתניא גר שמת ובזבזו ישראל נכסיו והיו בהן עבדים בין גדולים בין קטנים קנו עצמן בני חורין אבא שאול אומר [א]גדולים קנו עצמן בני חורין קטנים כל המחזיק בהן זכה בהן: וקונה את עצמו בכסף כו': בכסף ע"י אחרים אין [ב]אבל לא על ידי עצמו במאי עסקינן אילימא שלא מדעתו מכדי שמענא ליה לר' מאיר [ג]דאמר חוב הוא לעבד שיצא מיד רבו לחירות ותנינא [ד]-זכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו אלא פשיטא מדעתו והא קמשמע לן על ידי אחרים אין על ידי עצמו לא אלמא אין קנין לעבד בלא רבו אי הכי אימא סיפא בשטר על ידי עצמו על ידי עצמו אין על ידי אחרים לא ואי מדעתו על ידי אחרים אמאי לא וכי תימא מאי ע"י עצמו אף ע"י עצמו והא קמ"ל דגיטו וידו באים כאחד והא לא תני הכי דתניא [ה]בשטר ע"י עצמו ולא ע"י אחרים דברי ר"מ אמר אביי לעולם שלא מדעתו ושאני כסף הואיל וקני ליה בעל כורחיה מקני ליה בעל כורחיה אי הכי שטר נמי [ו]האי שטרא לחוד והאי שטרא לחוד הכא נמי האי כספא לחוד והאי כספא לחוד טיבעא מיהא חד הוא רבא אמר כסף קבלת רבו גרמה לו שטר קבלת אחרים גרמה לו: וחכמים אומרים [ז]בכסף ע"י עצמו: בכסף ע"י עצמו אין ע"י אחרים לא אמאי נהי נמי דשלא מדעתו מכדי שמענא להו לרבנן דאמרי זכות הוא [ח]שיצא מתחת יד רבו לחירות ותנינא זכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו וכ"ת מאי ע"י עצמו [ט]אף ע"י עצמו וקמ"ל דיש קנין לעבד בלא רבו א"ה אימא סיפא בשטר ע"י אחרים ולא על ידי עצמו והא קיימא לן [י]דגיטו וידו באין כאחד וכי תימא מאי ע"י אחרים [יא]אף ע"י אחרים והא קמ"ל [יב]דזכות הוא לעבד שיצא מיד רבו לחירות אי הכי נערבינהו וניתנינהו בכסף ובשטר בין ע"י אחרים בין על ידי עצמו אלא בכסף בין ע"י אחרים בין ע"י עצמו בשטר ע"י אחרים ולא ע"י עצמו ור"ש בן אלעזר הוא [יג]דתניא ר' שמעון בן אלעזר אומר אף בשטר על ידי אחרים ולא ע"י עצמו [יד]ושלש מחלוקות בדבר אמר רבה מ"ט דר' שמעון בן אלעזר [טו]גמר לה לה מאשה מה אשה עד שיוציא גט לרשות שאינה שלו[טז] אף עבד נמי עד שיוציא גט לרשות שאינה שלו בעי רבה לר'

ואיבא דאמרי קטן היה. ואעפ"כ הוצרך לזכות בו כדי שלא יקנה עצמו מן ההפקר אחר מיתת האדון ודלא כאבא שאול דלאבא שאול היה יכול לזכות בו ואפי' לאחר מיתה כפ"ה וקשה לר"ת מנא ליה דלא כאבא שאול דילמא לעולם אימא לך דכאבא שאול סבירא ליה ומה שהחזיק בו מחייב לפי שהיה ירא שמא יקדמנו אחר וזכה בו[א] ועוד ה"ל למימר וכדרבנן ועוד קשה דבפרק השולח (גיטין דף לט.) פסיק רבי יהושע בן לוי הלכה כאבא שאול ואע"ג דרבי יוחנן סבר דאין הלכה כאבא שאול מ"מ קי"ל דבכל מקום הלכה כריב"ל לגבי דרבי יוחנן כדמוכח ברים פ"ד דמגילה (דף מ.) דמשמע שדברי רבי יהושע בן לוי הם עיקר [ב]מדברי ר' יוחנן גבי בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש[ג] ומ"ל היכי עבוד הכא דלא כהילכתא וגרסה לר"ת דגרס[ד] הכא וכאבא שאול כלומר אפילו לאבא שאול דאמר כל המחזיק בהן זכה בהן הוצרך לעשות כן שלא יקדמנו אחר ועוד מפרש ר"ת בענין אחר איכא דאמרי קטן הוה שאם היה גדול לא היה מועיל בו זה פירש למיתה וזה פירש לחיים ואע"פ שעבדות אחריס עליו קודם הוא לזכות בעצמו כיון שיש לו יד אבל קטן שאין לו יד כל הקודם זכה [ה]בהן כאבא שאול ולא אמר לו שלוח מסגאי מחייס אלא לאחר מיתת יהודה הנדולה עשה כך והיינו כאבא שאול דאמר קטן אין לו יד לזכות בעצמו ומשום הכי זכה בו מר זוטרא אפילו לאחר מיתה אבל לרבנן בין גדול ובין קטן ואפילו עבדות אחריס עליו קנה עצמו בן חורין[ו] ור"י מפרש דהא דקאמר וכאבא שאול[ז] דאמילתא קמא נמי קאי ואפי' לגיסנא קמא דגדול הוה לא היתה חזקה מועלת כלום אלא דוקא לאבא שאול דלרבנן דאמרי בין גדולים ובין קטנים קנו עצמן בני חורין לא היה מר זוטרא יכול לזכות בו דטעמייהו דרבנן[ח] מפרש בפרק השולח (גיטין דף לט.): דגמר לה לה מאשה דמה אשה[ט] מיתת בעל מתירה בלא גט אף עבד משתלח בלא גט והוי השתא מיתת הבעל כגט[י] ואם היה[יא] נותן לו גט מי היה אחר יכול לזכות בו אבל לאבא שאול ניחא דהא יליף מה אשה[יב] איסורה מפקעת במיתת הבעל ולא ממונא אף עבד כו'[יג] וכיון שהיה משעבד עצמו למר זוטרא לא היה חפץ לזכות בעצמו והוי כמו קטן לאבא שאול:

[**והא** קמ"ל ע"י אחרים אין בו'. ומ"ת מעיקרא נמי ידע תלמודא דהכי הוא חידוש דמתניתין כדאמר בכסף ע"י אחרים אין ע"י עצמו כו' ויש לומר דהוי סבר מעיקרא דהוי חידוש דמתני' מתרוייהו ממה שהוא ע"י אחרים ומן דיוקא דע"י עצמו לא ומסיק דלא אינטריך מתני' אלא מן הדיוק. מ"ר]: **רבי** שמעון בן אלעזר אומר אף שטר ע"י אחרים ולא ע"י עצמו ושלש מחלוקות בדבר. פירש בקונטרס: ר' מאיר אית ליה בכסף על ידי אחרים ואפי' שלא מדעתו ולא על ידי עצמו דאין קנין לעבד בלא רבו ובשטר על ידי עצמו ולא על ידי אחרים שלא מדעתו דחוב הוא לו וכסף אע"ג דחוב הוא לו קבלת רבו גרמה לו ולר' שמעון בן אלעזר אית ליה בין כסף בין שטר

מתני' אלא מן הדיוק. מ"ר]: **רבי** שמעון בן אלעזר אומר אף שטר ע"י אחרים ולא ע"י עצמו ושלש מחלוקות בדבר. פירש בקונטרס: ר' מאיר אית ליה בכסף על ידי אחרים ואפי' שלא מדעתו ולא על ידי עצמו דאין קנין לעבד בלא רבו ובשטר על ידי עצמו ולא על ידי אחרים שלא מדעתו דחוב הוא לו וכסף אע"ג דחוב הוא לו קבלת רבו גרמה לו ולר' שמעון בן אלעזר אית ליה בין כסף בין שטר

מאיר בכסף דע"י עצמו לא ואין קנין וכרבנן בשטר דאין גיטו וידו באין כאחד א"כ הא דקי"ל גיטו וידו באין כאחד יחידאה היא וכר' מאיר עבדינן ליה הילכך ליכא לפרושי אלא כדפרישית דרישא דמילתא אמרוה רבנן וסיפא אתאן לר' שמעון בן אלעזר: **שאינה שלו**. דכתיב (דברים כד) ונתן בידה ואיהי לא אקניא לבעל לגופה: **שאינה שלו**. של רבו ורבנן גמרי הכי מה אשה מקבלת גיטה אף עבד מקבל[ט] גט:

לר'